

ДОШКІЛЬНА ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ШЛЯХ МАКСИМАЛЬНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена визначенню ролі дошкільної інклюзивної освіти у соціалізації дітей з вадами психофізичного розвитку.

Ключові слова: дошкільна інклюзивна освіта, соціалізація, інтеграція, діти з вадами психофізичного розвитку.

Сучасні суспільні і соціальні стосунки є далекими від гармонійних. Стосовно освіти, ця дисгармонія виражається у розділенні масової та корекційної освітніх систем. Це проявляється в ізоляції дітей один від одного, позбавленні їх можливості повноцінного спілкування та у тому, що дітей ділять на „нормальну більшість” та „відсталу меншість” (Ф. Л. Ратне, А. Ю. Юсупова). Саме тому, на часі однією з актуальних проблем освіти інтегроване навчання дітей з вадами психофізичного розвитку. Актуальність інтегрованої освіти підтверджується й нормативними та законодавчими актами України. Зокрема, у „Концепції спеціальної освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку в Україні на найближчі роки та перспективу”, „Концепції державного стандарту спеціальної освіти”, проекті „Законі про спеціальну освіту” провідними завданнями висуваються гуманізація та відкритість спеціальної освіти, створення умов для інтеграції дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. У ст.1.2 „Положення (тимчасового) про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах” наголошується, що інтегроване навчання, враховуючи індивідуальні відхилення у розвитку, базується на тому, що всі діти мають право на самоствердження у суспільстві, а кожна дитина гідна поваги внаслідок її унікальності; у ст.1.4 зазначено, що головною метою інтегрованого навчання є створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та утвердження людської гідності дітей з особливими потребами.

Питання інтеграції та соціалізації дітей з вадами психофізичного розвитку досліджуються багатьма вченими, зокрема Н. Н. Малофєєвим, Н. М. Назаровою, Л. Н. Шипіциною, Н. Д. Шматко та ін.). В Україні окремі аспекти проблеми інтегрованого навчання висвітлюються у працях Л. Андрушко, В. І. Бондаря, А. А. Колупасвою, М. Сварника, В. М. Синьова, Н. Софій, М. К. Шеремет та ін. Проте аналіз літературних джерел свідчить, що питання дошкільної інклюзивної освіти даної категорії дітей розглянуто недостатньо. З огляду на це ми і обрали цю проблему для дослідження.

Метою цієї статті є аналіз теоретичних підходів до визначення ролі інклюзивної освіти у соціалізації дошкільників з вадами психофізичного розвитку.

Існуюча практика навчання дітей з вадами психофізичного розвитку призводить до того, що вони віддаляються від суспільства, від нормального життя, до ускладнення їхньої соціалізації у дорослому віці (Л. І. Аксєнова,

Б. А. Архіпов, Л. І. Белякова, В. І. Бондар, А. А. Колупасєва, Н. М. Назарова, М. Сварник, В. М. Синьов, А. Г. Шевцов та ін.).

Багато спеціальних дошкільних закладів є інтернатними, що, в свою чергу, негативно відображається на розвитку комунікативних здібностей дітей. Ще Л. С. Виготський наголошував, що дуже важливо з психологічної точки зору не замикати дітей з вадами психофізичного розвитку в особливі групи, а, навпаки, більше практикувати їх спілкування з рештою дітей. А. А. Колупасєва зазначає, що для дітей з вадами психофізичного розвитку мають бути створені всі умови для навчання та виховання у масових закладах освіти, оскільки ці діти мають однакові права на рівні з іншими людьми.

Отже, основною метою сучасної освіти є максимальна (наскільки це можливо) соціалізація дітей з вадами психофізичного розвитку.

Останнім часом питання інклюзивної освіти набувають вагомості, зокрема дошкільної, як першооснови. Так, М. Ворон, Ю. Кавун зазначають, що дошкільна інклюзивна освіта передбачає процес, в якому заклад намагається відповідати на потреби всіх дітей, вносячи необхідні зміни до навчальної програми та ресурсів, щоб забезпечити рівність можливостей; за І. Білецькою та Л. Білецькою вона передбачає особистісно орієнтовані підходи, методи навчання для кожної дитини, з урахуванням її особливостей, здібностей, психофізичних порушень.

Слід зазначити, що період дошкільного віку є дуже сприятливим у проведенні роботи з інтеграції дітей даної категорії. Це пов'язано з тим, що діти в такому віці можуть спокійніше прийняти однолітка з вадами психофізичного розвитку, менше акцентувати увагу на його дефекті, а можливо і взагалі його не помічати.

Вивчення багатьох теоретичних джерел та нормативно-правових документів, досвіду зарубіжних та вітчизняних науковців і педагогів у роботі з різними категоріями таких дітей вказують на необхідність та можливість спільного навчання дітей з вадами психофізичного розвитку в масових навчальних закладах. Так, для прикладу, у рамках програми Фонду „Залучення дітей з особливими потребами” було проведено науково-педагогічний експеримент, який складався з декількох етапів. Мета експерименту полягала в тому, щоб розробити та реалізувати механізм інтеграції дітей з вадами психофізичного розвитку в масові навчальні заклади, а також інтеграції у соціальну сферу з урахуванням їхніх особливостей. За результатами даного експерименту діти з вадами психофізичного розвитку стали прихильніше ставитись до оточення, з'явилась мотивація до самоконтролю, зріс інтерес до навчання, частіше стали спілкуватись з однолітками, при цьому часто самі ініціювали спілкування. Зміни на краще відбулись і у розвитку навчальних вмінь та навичок. Кожна дитина з вадами психофізичного розвитку за період, який вона перебувала в проекті, досягла прогресу (відповідно особливостям її психічного розвитку).

Отже, процес соціалізації дитини з вадами психофізичного розвитку може реалізовуватись, враховуючи такі три складові, як: особистісний, міжособистісний та соціальний розвиток (Т. Скрипник). Складнощі при контактуванні дитини з вадами психофізичного розвитку призводять до гальмування соціальних установок, що негативно відображається на

загальному емоційному стані (знижений настрій, замкненість, дратівливість та ін.), розвитку самосвідомості (уявлення про себе, ставлення до себе, саморегуляції). Тому при позитивних змінах на особистісному, міжособистісному та соціальному рівнях у розвитку дитини з вадами відбудеться максимальне її входження у суспільне життя.

Досвід багатьох вітчизняних та зарубіжних педагогів, які працюють в інклюзивних групах (класах), показує, що перебування дитини з вадами психофізичного розвитку у масовому закладі дає свої результати. Перш за все, у дітей формуються такі якості, як самостійність, самоконтроль, самооцінка. Також зростає інтерес до навчання, діти мають можливість на рівних правах спілкуватися зі своїми однолітками та дорослими, вчаться долати невдачі, адекватно реагувати на зауваження чи помилки у роботі, вчаться розуміти їх та виправляти. Щоденне спілкування такої дитини з рештою дозволяє розширити її соціальний досвід. Проте слід зазначити, що це також позитивно впливає і на здорових дітей, оскільки сприяє розвитку толерантності, мовленнєвих та інших життєвих навичок, здатності до соціальної взаємодії.

Таким чином, на сьогоднішній день дуже важливим завданням є забезпечення рівних можливостей для всіх особистостей, незалежно від психофізичного розвитку, віку, статі, стану здоров'я, соціально-економічного статусу. Для дітей з вадами психофізичного розвитку створення таких рівних можливостей означає, перш за все, право на життя, виховання та навчання. Тому цілеспрямована робота по залученню дітей даної категорії у середовище здорових однолітків дозволить створити сприятливі умови як для розвитку таких дошкільників (у процесі соціалізації формуються соціальні якості, цінності, знання, навички, уміння дитини, що дозволяє їй стати дієздатним учасником суспільних стосунків, і є дуже важливим для розвитку особистості), так і збагатити соціальний та емоційний розвиток інших дітей.

Проте фізичне включення дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку, в середовище здорових однолітків без спеціального психолого-педагогічного супроводу є стихійною інтеграцією. (В. І. Бондар, А. А. Колупаєва, Н. М. Стадненко та ін.). Нездатність педагогів організувати навчальний процес з урахуванням індивідуальних потреб може призвести як до ізоляції вихованця у навчальному процесі, так і значного ускладнення його психофізичного розвитку (М. П. Матвєєва, С. П. Миронова, М. Сварник та ін.). Тому, вагомого значення для розв'язання проблеми інтегрованого навчання набуває питання кадрового забезпечення. Так, у ст.4.14 „Положення (тимчасового) про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах” зазначено, що безпосередню консультаційно-методичну допомогу команді фахівців інтегрованого класу (групи) надає консультант, який має спеціальну освіту, є фахівцем в галузі корекційної педагогіки або спеціальної психології і призначається установою, в якій працює, на основі заявки органу управління освіти місцевої виконавчої влади, у віддані якого знаходиться навчально-виховний заклад з інтегрованими класами (групами).

Отже, успішність дошкільної інклюзивної освіти буде залежати, передусім, від професійної компетентності педагогічного складу, а також

багато в чому і від батьків, однолітків, створення відповідних умов. Розробка засад дошкільної інклюзивної освіти й має стати перспективним напрямком дослідження цієї проблеми.

Список основних використаних джерел

1. Білецька Л. та Білецька І. Інклюзивне навчання: перші кроки на Україні // Дошкільне виховання. – 2007. - № 4. – С.12 – 15.
2. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании. Хрестоматия по курсу „Коррекционная педагогика и специальная психология” / Сост. Н. Д. Соколова, Л. В. Калиникова. – М.: ООО „Аспект”, 2005. – 448 с.
3. Заплатинська А. Б. Інклюзивна освіта – залучення осіб з особливими потребами у життя суспільства // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: збірник наукових праць. Матеріали міжнародної наукової конференції „Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні”. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2008. - № 11. – С.70 – 72.
4. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
5. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник / Ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков, та ін. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.
6. Потамошнєва О. М., Хребтова Н. П. Проблеми інклюзивного навчання дітей з розумовою діяльністю // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: збірник наукових праць. Матеріали міжнародної наукової конференції „Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні”. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2008. - № 11. – С. 172 – 174.
7. Ратнер Ф.Л. Интегрированное обучение детей с ограниченными возможностями в обществе здоровых детей / Ф. Л. Ратнер, А. Ю. Юсупова. – М.: ВЛАДОС, 2006. – 175с.

The article is dedicated to the role the pre-school inclusive education plays in the socializing of children with psycho-physical defects.

Key words: pre-school inclusive education, socialization, integrity, children with psycho-physical defects.